

Wil

De koorts liep op.

Zou ze haar kwijtraken?

Het kleine meisje had vuurrode wangen. Haar voorhoofd was klam, haar ogen glansden.

De sjamaan legde amuletten en kruiden op de borst van het kind. Hij had verzen op kleine briefjes geschreven, die Bibi Sitara in water moest leggen. Ze moest niet proberen te duiden wat erop stond voordat ze het water dronk, want dan werkte het niet. Het was een overbodige mededeling. Bibi Sitara kon niet lezen.

De zwangerschap was zwaar geweest, ze had gevoeld dat de levenskracht uit haar wegstroomde. De sjamaan was ook toen langsgekomen. Die keer wilde ze weten of het kind gezond was en in leven zou blijven. Hij had haar tot geduld gemaand. Alles zou goed gaan als ze het heilige water zou drinken.

Hij bereidde haar voor op het feit dat ze een meisje verwachtte dat haar moeders trots zou worden en dat ze haar Djamila moesten noemen – de prachtige.

Hij had gelijk gekregen. Bij de geboorte was het kindje gezond en werkelijk beeldschoon met diepe grijsbruine ogen, een lichte huid en een hartvormig gezichtje.

Totdat de koorts spelbreker werd, was ze de levende pop van haar zusjes. Ze werd door hen aangekleed, rondgedragen, gewiegd en vertroeteld. Ze bakerden haar in met repen stof van een laken en bonden geborduurde banden kruislings over haar lijfje zodat ze zich nauwelijks kon bewegen.

Nu gluurden de zusjes voorzichtig naar binnen.

Bibi Sitara had het gevoel dat ze haar kind kwijtraakte, precies waar

ze bang voor was geweest tijdens de zwangerschap.

Ze liet nog een heilige man komen, deze keer een plaatselijke moellah. Hij ging bij het zieke kind zitten en las verzen uit de Koran voor tot de nacht viel. Net als de sjamaan werd hij royaal beloond.

Na het bezoek van de moellah bleef de moeder bij haar dochter zitten. De sjamaan had indertijd nog iets gezegd. Dat het meisje buitengewoon zou worden. Bibi Sitara had het toen verdrongen, ze wenste geen bijzonder kind. Integendeel, ze wilde graag een heel normale dochter.

Na een week zakte de koorts. Haar moeder dankte God. Alles werd zoals hij beval. Alhamdoelillah. God zij geprezen.

Na een tijdje vergaten ze dat het meisje überhaupt ziek was geweest.

De zusjes hervatten hun spelletje. Djamila kreeg jurken en kettingen en gaatjes in haar oren. Misschien kwam het doordat er zo goed op haar gepast werd en het haar nooit aan iets ontbrak dat het niemand opviel dat ze nooit ging staan. Ze kroop over het kleed of zat rechtop, met kussens in haar rug. Als ze iets wilde, trok ze zich met haar armen over de vloer of bewoog zich voort als een slang.

Toen haar moeder haar op een dag verschoonde, merkte ze dat het ene beentje dunner was dan het andere. Ze worden vast wel even dik, dacht ze. Nog iets later leek het alsof het ene beentje ook wat korter was. Ze tilde het op en het viel slap neer.

Opnieuw liet ze de sjamaan komen. Meer gebeden, amuletten en stukjes papier. Maar het hielp niet. Het ene been hield het andere niet bij.

Haar moeder was er nog steeds van overtuigd dat Allah een plan had.

Wat niemand wist, was dat een virus het zenuwstelsel van het meisje had aangevallen. Het virus was de hersenstam binnengedrongen en had het ruggenmerg beschadigd. Eerst had de infectie het ene beentje verzwakt, daarna verlamd. De ziekte had een naam – poliomyelitis.

Djamila werd in 1976 geboren. In het grootste deel van Europa was polio verdrongen, maar in Afghanistan heerste het nog steeds. Het gedijde in onhygiënische omstandigheden en infecteerde via vervuild

water, ontlasting en via de lucht, door hoesten en niezen.

Er bestaat geen behandeling tegen polio, alleen een vaccin, maar zoiets was nooit aan Djamila's ouders aangeboden. Ze waren ook nog nooit bij een dokter geweest, zo iemand die haar moeder een medicinale dokter noemde, in tegenstelling tot een *malang*, die met versregels en handoplegging genas. Tradities die generaties lang door de sjamanen doorgegeven waren, werden niet als tegenstrijdig met de leer van de Koran opgevat. Integendeel, een *malang* had zijn geneeskunst van Allah gekregen.

Na haar moeders ontdekkingen bij het verschonen speelden de zusjes en nichtjes gewoon door met het popperige, levende speelgoed. Het huis was vol met kinderen. Haar vader en zijn broers met ieder hun familie deelden meerdere huizen rond een grote binnenplaats. Haar moeder reageerde op elk geluidje, zodat het dochtertje nooit ergens om verlegen zat en nauwelijks iets te wensen had. Djamila werd twee jaar, drie, vier en vijf, zonder ooit op te staan. Ze kroop bliksemsnel achter de andere kinderen aan. Maar als die de straat op renden, bleef zij binnen zitten in de door de zon verwarmde vensterbank. Ze probeerde haar misvormde been te verstoppen. De wijde broek die ze onder haar jurk aanhad, verborg haar been als ze zat, maar op de knieën zaten slijtplekken. Haar knieën waren haar voetzolen geworden.

'Jullie moeten naar een dokter zodat die haar kan onderzoeken,' zei een tante tegen haar moeder. Misschien was het te genezen. 'Zij gaat een last voor jullie worden. Zoals ze nu is, zal ze nooit trouwen.' Het kon niemand wat schelen dat Djamila hoorde wat er gezegd werd. Men ging ervan uit dat een gehandicapt lichaamsdeel ook de gedachten en het hoofd beperkte.

'Niemand wil een *langak*!' verzuchtten de tantes. Een mankepoot, ja, dat was ze, zoals ze daar op het kussen zat met haar gekke benen. Het moest een straf zijn voor iets wat de familie gedaan had, dachten haar ouders, een boetedoening voor voorouderlijke zonden. Niets was toevallig in het leven, alles had een terugwerkende kracht, zelfs al was het onrecht meerdere generaties geleden begaan. Zo werkten Gods rechtvaardige maar ook willekeurige wegen.

Er waren ook zaken waar zelfs God geen invloed op had – zwarte magie. Iemand die de familie wilde schaden had misschien met ‘het boze oog’ naar haar gekeken. Zulk duivelswerk kon alleen de sjamaan afweren.

Er was geen sprake van dat een dokter zijn dochter zou aanraken, besloot haar vader. Het been werd niet behandeld, behalve met geneuriede gebeden en een beetje water uit de heilige bron in Mekka.

Toen Djamila vijf jaar was, kreeg haar oudste broer een dochttertje. Op een dag zat ze haar nichtje te bestuderen. Ze zag hoe het eenjarige meisje haar armpjes uitstreekte naar de tafelrand, zich optrok – en stond. Later, heimelijk, probeerde Djamila hetzelfde. Ze greep de tafel vast, spande haar armspieren aan, hield zich vast en trok zichzelf langzaam omhoog.

Toen ze op een dag tegen de tafel leunde, met haar handen op het gladde oppervlak, gebeurde het: ze stond.

Ze oefende ijverig. De spieren in haar gezonde been werden sterker. Haar evenwicht werd beter. Tot slot liet ze de tafelrand los.

Bij een volgend bezoek observeerde ze hoe de eenjarige, nadat die zich had opgetrokken, de tafel vasthield en vooruitschuifde terwijl haar handjes de rand vasthielden.

Toen ze weer alleen was, deed ze de bewegingen van haar nichtje na. Opeens stond haar moeder in de deuropening, Djamila struikelde en viel op de grond.

‘Dat hoeft je niet te doen!’ riep haar moeder, geschrokken van de klungelige bewegingen. ‘Ik kan het halen als je iets wilt.’

Djamila groeide op in een familie waar meisjes niets hoorden te wensen, niets te verlangen. Hoe passiever, hoe beter. Je moest het leven met open handen leven, prentte haar moeder hun in. Nooit iets vastgrijpen of iets eisen. Dan zouden haar dochters krijgen wat anderen niet vasthielden maar door de vingers lieten glippen.

Nu Djamila de wereld op ooghoogte had gezien, weigerde ze om nog te kruipen. Ze hinkte vooruit op haar goede been of liep mank. Toen haar nichtje een loopstoel kreeg, smeekte Djamila om hetzelfde.

Uiteindelijk vroeg haar moeder een handwerker om er een te maken. Hij was van hout, met stangen waar kleine wieltes aan zaten en handvatten zoals een piepkleine rollator. Voor gebruik binnenshuis. De buitenwereld buiten was voor kreupelen niet toegankelijk.

Elke ochtend wanneer de broers hun schooluniformen aantrokken, hun schooltassen meegristen en naar buiten renden, bleven de zusjes thuis. Lezen zou hen kunnen verstoren en verpesten, gedachten opwekken die ze niet zouden moeten hebben, leren zou onrust kunnen veroorzaken. Hun waarde op de huwelijksmarkt zou dalen. Daar draaide alles in de allereerste plaats om. Hun waarde. Hun marktwaarde.

Een traditioneel gearrangeerd huwelijk was een transactie. In de pot zaten de kwaliteiten van het meisje: leeftijd, uiterlijk, vaardigheden. Familie, clan, aardse bezittingen. Eer, reputatie, status. Alles bij elkaar genomen werd dit tot een prijs waar de ouders met de familie van de huwelijkskandidaat over konden onderhandelen.

Ibrahim had ambitieuze plannen voor de kinderen en wat hij door hen kon bereiken. Wat zijn dochters betrof, ging het hem er voornamelijk om hoe hun marktwaarde voor allianties zou kunnen zorgen, zoals families en clans dit al eeuwenlang deden.

Tot de dochters de huwbare leeftijd hadden bereikt was het daarom belangrijk om hun marktwaarde zo hoog mogelijk te krijgen. Sommige factoren kon je niet beïnvloeden, zoals clan en familiestatus. Daarom was het des te belangrijker om de kwaliteiten op te krikken die je wel zelf onder controle had. Onzichtbaarheid bevestigde hun puurheid. Geen enkele man mocht Djamila's zusjes *zien*. Geen man mocht hun stemmen *horen*. Niemand mocht weten hoe ze *heetten*. Als de naam van een vrouw rondging, was ze al bezoedeld. Dit prentte Djamila's vader zijn kinderen in. Als hij gasten had, zaten ze er zwijgend bij of ze praatten zachtjes in een ander gedeelte van het huis.

Ibrahim was een strenge man die de tradities volgde en geboren was in het door clans bestuurd Ghazni, een stad op het bergplateau in het zuidoosten van het land. Opgegroeid in armoede en zonder onderwijs

was hij zijn leven begonnen met het looien van huiden, thuis, op de vloer. Nog voordat hij de puberteit bereikte, was hij een handeltje bij het kleine lemen huis van de familie begonnen en bood aan wat men altijd nodig zou hebben: kisten.

Hij was een echte selfmade Afghaan. Ook kleding was altijd nodig en van jurken en sjaals breidde hij uit naar landbouwproducten, vervolgens naar fietsen, motoren, auto's en vrachtwagens. Uiteindelijk zette hij in op de lucratieve business die import-export heette. Watermeloenen, granaatappels en druiven eruit, ventilators, föhns, beton en cement erin. Hij kocht hele winkels, grote lappen grond waarop hij zich voorstelde winkelcentra te kunnen aanleggen. De arme jongen die nooit echt goed had leren lezen en schrijven, kreeg het voor elkaar om van de goede tijden na de Tweede Wereldoorlog te profiteren toen Afghanistan haar eerste bank kreeg, haar eerste energiecentrale, nieuwe bruggen, betere wegen.

Djamila's ouders verhuisden van Ghazni naar Kaboel, waar volgens Ibrahim de toekomst lag. Hij nam twee Indiase secretarissen in dienst, die geld en contracten in de gaten hielden. De koning – Zahir Sjah – die sinds 1933 regeerde, was er een meester in maximaal te profiteren van de positie van het land, gelegen tussen twee supermachten, die beide het land opbouwden en bewapenden. Een wegenbouwproject werd aan de ene kant door de Sovjet-Unie gestart en aan de andere kant door de Amerikanen voltooid. In Bagram werd door de Russen een moderne vliegbasis aangelegd, terwijl de vs dammen en bruggen introduceerden. Sovjetingenieurs creëerden een doorgang onder een bergpas in de Hindoekoesj, zodat noord en zuid door 's werelds hoogste tunnel verbonden zouden worden.

De koning had grootse plannen. Hij huurde Amerikaanse ingenieurs in om de steenwoestijn in Helmand in een oase te veranderen. Er zou een modelstad gebouwd worden met groene lanen, een zwembad, een bioscoop, tennisbanen en gemeenschappelijke scholen voor jongens en meisjes, alles aangedreven door generatoren vanuit de enorme dammen die aangelegd zouden worden. Het begon goed. De boeren verbouwden katoen en tarwe met water uit het meer van

‘Klein Amerika’, zoals de plek genoemd werd. Maar de bodemlaag was ondiep. Zout trok omhoog en vernietigde de oogst. De vruchtbare aardlaag verarmde bij gebrek aan juiste verzorging en investeringen gingen verloren. Na verloop van tijd verbouwden de boeren liever opiumpapaver dan graan, terwijl de woestijn de oase verorberde.

Ibrahim was een invloedrijke zakenman geworden in Kaboel.

Djamila bewonderde hem van een afstandje. Ze wist dat ze een teleurstelling was, iemand met wie hij niet kon pronken en waar hij niet trots op kon zijn. Zo was het nou eenmaal. Ze smachtte naar zijn erkenning, maar zag hem zelden. Een van de leukste dingen die ze wist, was achter het stuur zitten van een van de auto’s die op de binnenplaats stonden, auto’s waar ze in mochten spelen als ze voorzichtig waren. Een Mercedes, een Rolls-Royce, een blauwe Ford. Ze zat er vaak te dagdromen en speelde dat ze autoreed tot haar broers uit school terugkwamen. Dan moest ze van de bestuurdersstoel af.

In het geheim gluurde Djamila soms in de schooltassen van haar broers terwijl die buiten waren. Ze haalde de boeken eruit. Eerst keek ze naar de plaatjes, daarna naar de mooie, vloeiende patronen – het Perzische alfabet.

Ze sloot de boeken voor ze ontdekt werd. Ze wist wat het plan was.

Voor haar zussen – trouwen.

Voor haar broers – vaders bedrijf voortzetten.

Voor haar – bij haar ouders wonen zolang die leefden.

Na hun dood zouden haar broers de verantwoordelijkheid overnemen. Ze was een last. Niemand had haar ergens voor nodig. Toen haar vaders inkomsten toenamen, had hij bedienden, huishoudelijke hulp en een tuinman aangesteld.

Waar kon zij voor gebruikt worden?

Ze had er lang op geoefend om zonder krukken te lopen. Ze verplaatste het ene been naar voren, trok het andere erbij, bracht haar lichaam in evenwicht voor ze het eerste been weer verplaatste. Ze zette een stap, toen nog een. Ze dwong zichzelf om de mankheid zo onzichtbaar mogelijk te maken. Eén stap, twee stappen, drie stappen, tien!

Haar lichaam was precies zo'n zware last als haar benen konden dragen.

Ze liep.

Ze kon lopen!

Nu ze op eigen benen stond en er bovendien op liep, kon ze niet langer wachten. Ze wist wat ze wilde. Net als haar broers wilde ze naar school. Achter die patronen, achter alle tekens, lag een hele wereld verborgen, dat wist ze zeker.

Ibrahim schudde zijn hoofd slechts.

'Dat is niet voor jou!'

'Laat me het proberen!' smeekte ze.

'Geen sprake van!'

'Alsjeblieft!'

Haar vader was het niet gewend om te worden tegengesproken. Haar broers klaagden normaal gesproken niet, ze volgden het pad dat voor hen uitgestippeld was. Haar zusjes hadden nog nooit ergens om gevraagd.

Langak! Langak! Mankepoot!

Uiteindelijk had haar vader iedereen verrast en toch toegegeven. Djamilia mocht met haar broers mee naar school.

De mankepoot!

Ze raakte al gauw gewend aan het geplaag van de kinderen uit de buurt.

De volwassenen bemoeiden zich er niet mee. Kinderen leefden in hun eigen wereld. Hun was nooit afgeleerd om iemand die anders was, te minachten. Men keek neer op zwakte en bespotten gebreken. En het was het beste om iemand die getroffen was door het boze oog, de wraak van God, of wat dan ook, op een afstandje te houden. Haar broers namen het niet voor haar op, integendeel, ze schaamden zich voor haar onbeholpen manier van lopen en dat ze met hen mee moest naar school. Ze vroegen hun vader of het niet meer hoefde, kon ze niet stoppen? Hun zusje was alleen maar lastig. Het was beschamend. Wat moest zij nou met onderwijs?

Maar hun vader had een belofte gedaan. Djamilia mocht naar school tot ze kon lezen.

Djamilia trok haar onwillige been achter zich aan, terwijl ze haar hoofd zo hoog hield als ze maar kon. De boeken, de pennen, de leraren. Ze was er dol op!

Algauw was ze de beste leerling van de klas. Aan het eind van het schooljaar kwam ze thuis met een rapport waar geen van haar broers ook maar aan kon tippen.

‘Dat was dat,’ glimlachte haar vader toen het schooljaar voorbij was. ‘Nu kun je lezen en schrijven.’

Toen het volgende schooljaar begon, was het plan dat Djamilia thuis bij haar moeder in de tuin zou blijven. Pruimen inmaken. Bonen afhalen. Amandelen kraken. Daar was ze niet tevreden mee. Ze wilde naar de tweede klas.

‘Val me niet langer lastig,’ zei haar vader.

Djamilia stak één wijsvinger in de lucht en keek hem smekend aan.

‘Nog één jaar, eentje maar...’

Niemand wist precies waarom, maar Ibrahim gaf toe. Opnieuw volgden goede cijferlijsten. Dit herhaalde zich elk jaar. Ze stak één vinger op als in een gebed.

Elk jaar weer kreeg ze er ‘nog eentje maar’ bij.